

у збереженні конкурентних переваг і максимально можливій лібералізації доступу на ринок України, яка має великі перспективи щодо його зростання внаслідок недостатнього рівня споживання населенням окремих продуктів [3]. Як показує дане дослід-

ження, ЄС більшою мірою заінтересований у співпраці з країнами зі значними запасами сировинних ресурсів та недостатньо розвинутими галузями, що виробляють товари з високою доданою вартістю.

Список використаних джерел

1. Вплив ЗВТ з ЄС на провідні експортоорієнтовані галузі економіки України / Т.О. Осташко, В.О. Точилін, В.В. Венгер // Національне господарство України: теорія та практика управління: зб. наук. праць / ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/NacGosp/index.html.
2. Довідка щодо переговорів між Україною та ЄС стосовно укладення Угоди про асоціацію / Міністерство економіки України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=184188&cat_id=152849.
3. Киристюк С.В. Нові виклики для аграрного сектора у світлі формування зони вільної торгівлі Україна – ЄС / С.В. Киристюк // Економіка і прогнозування. – 2012. – № 1. – С. 130–141.
4. Назаренко В.И. Аграрная политика Европейского Союза / В.И. Назаренко. – М.: Ч. І, 2003. – 224 с.
5. Осадча Н.В. Сучасні проблеми формування зон вільної торгівлі в Україні / Н.В. Осадча // Вісн. екон. науки України. – 2008. – № 2. – С. 121–123.
6. Протокол про вступ України до Світової організації торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU08015G.html.
7. European Union, Trade with the World and Ukraine / Європейська комісія, двосторонні відносини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/html/111613.htm>.
8. WTO Statistics Database [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stat.wto.org/TariffProfile/WSDBTariffPFReporter.aspx?Language=E>.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2013 р.

*

УДК 338.43.02

*А.В. ЛЕСЬ, аспірант**

Житомирський національний агроекологічний університет

Мотивація суб'єктів господарювання до екологізації сільськогосподарського виробництва

Постановка проблеми. Екологічні програми у сільському господарстві розробляють і реалізують із метою взаємоузгодженого коригування векторів ко-еволюції екологічних систем та суспільства. Також програмними заходами передбачається охорона довкілля від шкідливого впливу сільського господарства й одержання екологічно безпечної продукції галузі. Зважаючи на важливість запровадження програм слід дослідити процес надходження фінансових ресурсів для реалізації програмних завдань. Останнім часом науковці виді-

ляють нестачу коштів як одну із перешкод результативного здійснення заходів. Тому вважаємо за доцільне дослідити можливість активнішого залучення власних коштів суб'єктів господарської діяльності для фінансування природоохоронних заходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням, що стосуються механізму фінансування державних екологічних програм, приділена увага у роботах таких науковців, як З.В. Герасимчук [1], Н.В. Зіновчук [2], М. Я. Лемешев, Ю.Ф. Шкворець та ін. Проблеми мотивації зацікавлених осіб до фінансування природоохоронних заходів знайшли відображення у працях

* Науковий керівник – Н.В. Зіновчук, доктор економічних наук, професор.

© А.В. Лесь, 2013

А. Д. Мельник [3], О. Г. Мордвінова [4] й ін. Проте питання фінансового забезпечення програмних заходів для сільського господарства потребують окремих досліджень.

Мета статті – обґрунтування фінансового механізму забезпечення екологічних програм у сільському господарстві та визначення можливості й шляхів мотивації суб'єктів господарської діяльності до екологізації виробництва. Дослідження ґрунтується на використанні сучасних загальнонаукових і спеціальних методів.

Виклад основних результатів дослідження. Удосконалення механізму фінансового забезпечення екологічних програм для адміністративних районів логічно розпочати з визначення його регіональних особливостей. Вважається, що інформативним для визначення екологічності економічної діяльності суб'єктів господарювання є показник природоохоронних витрат, обчислений у відсотках до валової доданої вартості, створеної в регіоні [1, с. 152]. За окремими оцінками рівень природоохоронних витрат повинен дорівнювати, принаймні, 5% [6, с. 10-21]. Нижчі ж значення загрожують деградацією навколишнього природного середовища та екологічними катастрофами.

Аналіз структури витрат на охорону й раціональне використання природних ресурсів показує, що понад 97% фінансових вкладень забезпечується за рахунок власних коштів підприємств. Деякі науковці стверджують, що це детермінує некерованість, хаотичність, відсутність послідовності та цілеспрямованості екологічної політики в регіоні [1], тому практично унеможлиблюється ефективне розв'язання екологічних проблем в останньому. На нашу думку, дана ситуація говорить про брак уваги до екологічних проблем на загальнодержавному й регіональному рівнях, низький рівень фінансової підтримки природоохоронних заходів із централізованих джерел фінансування, що, насамперед, ускладнює керування процесом забезпечення екологічної безпеки в регіоні.

Основними джерелами бюджетного фінансування заходів з охорони навколишнього природного середовища є Державний, обласний та місцеві фонди охорони навколишнього середовища, які формуються за рахунок екологічних зборів і платежів (зборів за забруднення довкілля, за збитки заподіяні природі, штрафи за порушення природоохоронного законодавства). Питома вага екологічних зборів Житомирської області у структурі надходжень за останні п'ять років становить 0,1% (табл.). Переважна більшість їх припадає на збори за викиди та скиди шкідливих речовин, розміщення відходів, збори за збитки, заподіяні природі, штрафи за порушення природоохоронного законодавства. Зазначена ситуація, на думку деяких науковців, підтверджує існування низької надоліків в існуючій системі акумулювання коштів фондів охорони навколишнього природного середовища [2, с. 292], низьку ефективність механізмів фінансового забезпечення процесу запровадження екологічних програм.

На основі проведених досліджень можна виділити певні особливості, що необхідно врахувати при розробці фінансових механізмів запровадження регіональних екологічних програм, зокрема у сільському господарстві. По-перше, фінансування витрат, пов'язаних із реабілітацією забруднених радіацією територій, потребують індивідуального підходу, що полягає в необхідності добору ефективних і доцільних заходів, а також удосконалення механізму їх фінансування. По-друге, неоднорідність розміщення сільськогосподарських підприємств у різних районах області потребує іншого, ніж існуючий, механізм

Питома вага екологічних зборів у Житомирській області, 2005-2010 рр.

Види надходжень	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Загальні надходження до бюджету, млн грн	1409,3	1985,3	2703,0	3565,8	3627,4	4350,7
Надходження коштів від екологічних платежів, млн грн	1,7	2,4	3,4	3,7	3,9	4,4
Питома вага екологічних зборів, %	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1

Джерело: Розраховано за даними Статистичного щорічника Житомирської області за 2010 рік [Електронний ресурс] / Головне управління статистики у Житомирській області. – 2011. електрон. опт. диск (CD-ROM).

торій, потребують індивідуального підходу, що полягає в необхідності добору ефективних і доцільних заходів, а також удосконалення механізму їх фінансування. По-друге, неоднорідність розміщення сільськогосподарських підприємств у різних районах області потребує іншого, ніж існуючий, механізм

му розподілу коштів. По-третє, обов'язкове виділення коштів на поліпшення екологічного стану навколишнього середовища суб'єктами господарювання, що забруднюють довкілля та користуються ресурсами.

Як показує досвід розвинутих країн світу, цивілізовані ринкові механізми забезпечують сприятливіші умови для ресурсозбереження й відновлення довкілля, ніж існуюча система незбалансованого бюджету України. Кошти, які зосереджені у бюджетах різного рівня, досить часто використовуються за нецільовим призначенням. Тому можна стверджувати, що однією з перешкод ефективної реалізації екологічних програм, зокрема у сільському господарстві, є дефіцит фінансових ресурсів і низька ефективність їх використання.

Зважаючи на вищезначені тенденції, вкрай важливо зосередити увагу на заінтересованості підприємців до залучення власних коштів у природоохоронну діяльність. Нині певна частина науковців досліджують такі

питання стосовно фінансування екологічних програм [1-4]. Стандарти якості довкілля в колишньому СРСР з низки причин були жорсткішими, ніж у США [7] й країнах Західної Європи [3, с. 154]. Але це зовсім не означало, що екологічна ситуація була кращою. Тому очевидним є те, що самих норм і стандартів не вистачає для підтримки належного екологічного стану довкілля. На нашу думку, мотивація суб'єктів господарювання може бути здійснена за наступною схемою (рис.).

Використання різних груп адміністративних регуляторів та економічних інструментів дає можливість спочатку змусити підприємців зрушити з мертвої точки (шляхом заборон й обмежень), потім спрямувати їх у необхідному напрямі (наданням пільг за певні види діяльності). Найкращих результатів може бути досягнуто при адекватному поєднанні економічної заінтересованості із жорстким контролем та примусом.

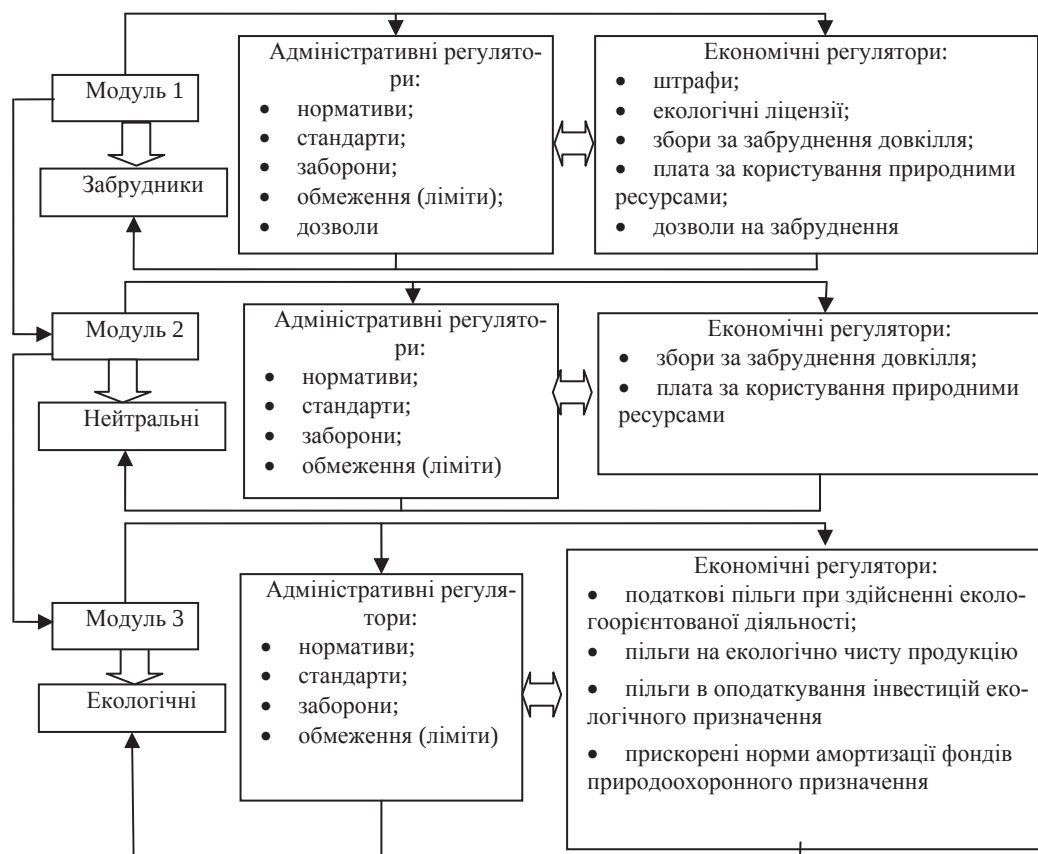

Схема мотивації суб'єктів господарської діяльності до екологізації виробництва

Джерело: Власні дослідження.

Керуючись наведеною схемою, пропонуємо виділяти три групи сільськогосподарських підприємств:

1. *Підприємства-забрудники.* Суб'єкти господарювання, що активно забруднюють довкілля та згодні постійно сплачувати всі

податки, штрафи і збори за забруднення. Основне завдання економічних санкцій та штрафів за порушення природоохоронного законодавства полягає у створенні умов, за яких порушення державних вимог було б не вигідним з позиції цілей підприємства. Зазначимо, що підприємства першої групи постійно поповнюють бюджет, проте наносять значної шкоди навколишньому природному середовищу.

2. *Нейтральні підприємства.* Здійснюють законну діяльність, дотримуючись усіх встановлених норм і обмежень. Проте не мають бажання екологізувати свою діяльність. Підприємства, що входять до другої групи, не сплачують штрафних санкцій, оскільки не здійснюють забороненої діяльності. Забруднення довкілля від цих підприємств є незначним.

3. *Екологічні підприємства.* Ведуть лише еколого-орієнтовану діяльність, прагнуть одержати пільги. При цьому обов'язково дотримують усіх встановлених норм та обмежень. Не завдають жодної шкоди довкіл-

лю. Постійно прагнуть до оздоровлення екологічного стану своїх територій.

Пропонується створити такі умови для суб'єктів господарювання, за яких їм було б вигідніше здійснювати екологоорієнтовану діяльність. Отже, система мотивації суб'єктів господарювання до екологізації виробництва за рахунок використання різних груп адміністративних регуляторів та економічних інструментів презентується як така, що набула подальшого розвитку.

Висновки. Запропоноване групування різних груп адміністративних регуляторів та економічних інструментів може бути використане не лише для сільськогосподарських підприємств, а й для підприємств інших галузей, що є користувачами довкілля. При цьому слід використовувати актуальні для галузі регулятори залежно від ситуацій, що викликають появу негативних зовнішніх ефектів у сільському господарстві. Адже загальновідомо, що всі підприємства – природокористувачі можуть бути винуватцями таких екстерналій.

Список використаних джерел

1. Герасимчук З.В. Екологічна безпека регіону: діагностика та механізм забезпечення: моногр. / З.В. Герасимчук, А. О. Олексюк. – Луцьк: Надстиря, 2007. – 280 с.
2. Зіновчук Н.В. Екологічна політика в АПК: економічний аспект / Н.В. Зіновчук. – Львів: Львівський держ. аграр. ун-т, ННВК „АТБ”, 2007. – 394 с.
3. Мельник А. Д. Державне регулювання економіки / А.Д. Мельник. – К.: ІСДО, 1994. – 272 с.
4. Мордвінов О.Г. Управління аграрним природокористуванням в умовах ринкової трансформації: моногр. / О.Г. Мордвінов. – К.: Вид-во УАДУ, 2000. – 344 с.
5. Статистичний щорічник Житомирської області за 2010 рік [Електронний ресурс] / Головне управління статистики у Житомирській області. – 2011. електрон. опт. диск (CD-ROM).
6. Федорищева А.М. Безпека як розвиток і безпека як стабільність – синергетика соціоприродних систем / А.М. Федорищева, О.М. Ральчук // Регіональна економіка. – 2002. – № 4. – С. 10-21.
7. Jenkins Glenn, Lamech Ranjit Green Taxes and Incentives Policies / San Francisco, Press – 91 p.

Стаття надійшла до редакції 20.11.2012 р.

*